

Pospíšil, Ivo

Objevování českého literárního baroka : skrytá výzva slavistice

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2000, vol. 49, iss. X3, pp. 132-133

ISBN 80-210-2343-0

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103229>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

adaptacemi přísloví lidových, ale také (asi na dvě stě) mají originální charakter. Irena Jokiel (Opolí) se v referátu „Trzy po trzy“ Aleksandra Fredry na tle pamiętnikarstwa romantycznego zamýšlela nad výjimečností tohoto memoárového díla.

Milada Pišková (Opava) si všimla tematicky oblíbeného motivu zbojníka ve slovenské, české a polské literatuře v období romantismu, Anna Valcerová (Prešov) se pokusila zmapovat některé překlady polské romantické poezie do slovenštiny a češtiny, Libor Pavera (Opava) v referátu *Romantismus a starší literární tradice, zvláště barokní*, vyzdvihl úlohu časopisů a antologií a vliv četby a lidové tvorby, zejména národních písní, na díla romantiků. Ladislav Soldán (Opava) se snažil najít polské romantické inspirace v praxi českého modernistického časopisu Nový život, Dra-

homír Šajtar (Ostrava) hovořil v referátu *Petr Bezruč romantik* o přesazích romantického čtení tohoto básníka, Jiří Urbanec (Opava) se zabýval novoromantismem v české poezii a našel pro něj inspirační zdroje i na konci polského osvícenství, zejména u J. U. Niemcewicze a Fr. Karpińskiego. Ludvík Štěpán (Brno) ve svých úvahách popsal hledání formy v dílech velkých romantiků – polského věštce A. Mickiewicze a českého básníka K. H. Máchy, Vladimír Šaur (Opava) svým referátem *Bylo formování národního vědomí podmíněno či ovlivněno romantismem?* nastínil širší kontext, zejména při formování slovanských jazyků, a Libor Martinek (Opava) se zamýšlel nad máchovskými inspiracemi čtyřverší Blažeje Palocha.

Ludvík Štěpán

OBJEVOVÁNÍ ČESKÉHO LITERÁRNÍHO BAROKA: SKRYTÁ VÝZVA SLAVISTICÉ

„Verše z Bridelova Života svatého Ivana, zvolené jako titul souboru barokologických statí, naznačují napětí mezi nestálostí pozemského života a neustálou pevností věčného žití, k němuž barokní člověk směřoval. Napětí mezi protiklady patří k hlavním charakteristickým znakům baroka, které dovedlo nově vyslovit smyslové počítky a v extázi usilovat o duchovní spojení lidské duše s Bohem. Tušíme to více či méně při pohledu na barokní stavby, sochy a obrazy i při poslechu barokní hudby. Avšak proti architektuře, sochařství, malířství, hudbě a uměleckému řemeslu je barokní literatura v nevýhodě: musí být zprostředkována, mnohdy teprve objevena, aby se mohla stát živou součástí přelomu století a tisíciletí.“

Tak uvádí významný brněnský, český a evropský barokolog prof. Milan Kopecký svou knížku portrétních studií (*Milan Kopecký: Nic stálého přítomného. K literárnímu baroku*. Masarykova univerzita, Brno 1999), které v 90. letech připravil pro vysílání rozhlasové stanice Svobodná Evropa a které dílem vyšly péčí Antonína Kratochvíla. M. Kopecký věnoval v podstatě celý svůj život tomuto objevování a oživování starší české literatury, v níž mělo baroko klíčový význam. Dnes již asi není zapotřebí nikoho přesvědčovat o významu baroka (a je to právě mimo jiné zásluha prof. Kopeckého), které – nehledě na různé ideologické tlaky – nikdy nezmizelo z českého povědomí. Dnes se již nedíváme na baroko jako na „dobu temna“, vidíme je jako rozporné, stejně jako Kopecký vidí například postavu Antonína Koniáše. Nicméně naše předsta-

vy o baroku jsou jednoznačně limitovány texty, které známe. M. Kopecký se kromě psaní vědeckých studií a monografií věnuje editování starých textů, které znovu objevuje pro dnešního českého čtenáře – o řadě z nich se zmiňuje i v přítomných pracích.

Defiluje tu před námi řada barokních osobností, kněží, jezuitů, literárních i politických činitelů: Jan Rozenplut z Švarcenbachu, brněnský rektor známý z časů obléhání Brna Švédy Martin Středa, největší básník českého literárního baroka, již jmenovaný Fridrich Bridel, barokní idylík Felix Kadlinský, Bohuslav Balbín, Jan a Matěj Tannerové, postilograf a hymnograf Matěj Václav Šteyer, Jan Kořinek, Mathias Vierius, autor legend směřujících k románovému tvaru, kronikář Jan František Beckovský, dramatik Karel Kolčava, hajitel krás češtiny Daniel Nitsch, mistr konceptu (tj. duchaplného, dramaticky vystupňovaného, jazykově bohatého kázání) Josef Bilovský, spisovatel Ondřej František Jakub de Waldt, veverskobí-týšský farář Valentin Bernard Jestřábský, žďárský opat Václav Vejmluva, mistr postní promluvy Tomáš Xaverius Laštovka a konečně kontroverzní, vášnivý kazatel a literát Antonín Koniáš, na něhož se někdy dosud díváme jen prizmatem Karla Havlíčka a Aloise Jiráska.

M. Kopecký se baroku věnoval intenzivně již v 60. letech, zejména v onom šťastném dvouletí 1968–69, ale také – podle možnosti – později. O většině uvedených autorů napsal zevrubné studie a často i monografie.

V Kopeckého pojetí, které je zde koncentrováno v trsu portrétních studií, ale které najdeme i jinde, například v jeho speciálních studiích, monografiích a komentářích k četným edicím, je české literární baroko chápáno jako mnohověstevnatý, polymorfní a polygenerický jev: za zdánlivě jedno- rozměrnými portréty s ilustracemi díla se skrývá analýza řady literárních žánrů a tvarů, jež se v baroku pěstovaly: např. kancionálu, idyly, hymnu, kázání (i v podobě tzv. konceptu), reflexivní (náboženské) lyriky, učeného traktátu, postily, hagiografie, kroniky či historie, dramatu, laudatia či postní promluvy. Každý Kopeckého medailon má svou sílu, ale k nejpůsobivějším a nejobsažnějším patří studie o Martinu Středovi, Fridrichu Bridelovi, Felixi Kadlinském, Bohuslavu Balbínovi, ale také o Valentinu Jestřábském či Antonínu Koniášovi. Průběžně se autor zmiňuje o osudech českého barokologického bádání doma i v zahraničí: důvody izolace vidí především v ideologické a politické situaci, kvůli níž byli někteří barokologové nuceni změnit téma bádání (Josef Vašica, který se pak zabýval problematikou cyrilometodějskou, velkomoravskou, koneckonců částečně sám Milan Kopecký, který kromě baroka zkoumal např. český humanismus, dílo J. A. Komenského – to však s barokem přece jen úzce souvisí).

Takto uzavírá autor své poněkud kontroverzní pojednání o A. Koniášovi: „Z našich výkladů vyplynulo, že tradiční obraz Antonína Koniáše je značně zjednodušený, neboť podléhá beletrii a vystihuje pouze jednostranně jeho složitou osobnost. To vzbuzovalo protiváhu v opět jednostranných obhajobách Koniáše. Shodneme-li se na tom, že Koniáš je sice rozpornou, ale také významnou postavou českých

dějin, měli bychom přispět k jeho náležitému hodnocení. Závažným příspěvkem by jistě bylo postupné zpřístupňování celé jeho tvorby. První krok k tomu nyní dělá brněnské nakladatelství Blok knihou, do níž byla zařazena část kazatelského odkazu Antonína Koniáše.“ (s. 134). To ovšem platí pro všechny barokní autory, které je třeba zpřístupnit čtenáři, aby si odborníci i laická veřejnost mohli ověřit stáletí traktované soudy. Klíčové je tedy objevit text, nově editovat, komentovat a interpretovat, nově přečíst českou barokní literaturu. Na druhé straně nelze nevidět, že minulé jednostranné soudy obsahovaly racionální jádro: asi bychom ani dnes neměli zaměřovat nebo retušovat děje, které se s osobou Antonína Koniáše po právu spojují, abychom se tak od nepochybnosti nedostali zpět k idealizaci.

Vědecká činnost Milana Kopeckého místy překračuje hranice české literatury a vstupuje na půdu široce pojaté slavistiky: takto jsou traktovány některé významné české barokní postavy, například Komenský a Balbín (srov. I. Pospíšil: Barokní literatura z pohledu komparativně genologické slavistiky. K barokologickým studiím Milana Kopeckého. *Slavia* 1998, roč. 67, seš. 3, s. 349–356). V tomto smyslu je kniha M. Kopeckého tichou, ale výraznou výzvou slavistice jako takové, aby pokračovala v podobném novém přečtení barokních slavismů, jak to činil například Dmytro Čyževskij a dosud činí Světlá Mathauserová. Nové texty, v minulosti zasuté a potlačované, nezbytně komplexního obrazu baroka, rehabilitace baroka v našich zemích apod. musí být doplněny analýzou místa baroka v celkovém kulturním klimatu slovanských zemí a jeho vztahu k jiným stylovým epochám.

Ivo Pospíšil

POSLEDNÍ DESETILETÍ V ČESKÉ A POLSKÉ LITERATUŘE

Stalo se už tradicí, že se ke společnému jednání scházejí čeští a polští literární vědci i někteří autoři a publicisté, aby se zamysleli nad vývojem obou literatur, hledali sryčné body a pokoušeli se analyzovat důležité vývojové momenty. VII. česko–polské sympozium pořádaly tentokrát v Praze (26.–27. října 1999) Slovenský ústav AV ČR, velvyslanectví Polské republiky v Praze a pražský Polský institut a jeho účastníci se věnovali české a polské literatuře devadesátých let 20. století. Z přednesených referátů měl obecnější platnost hned úvodní *Mit poczqtku, mit końca – o literaturze przelomu wieków*, který přednesla Marta Wyka (Krakov), Krystyna Kardyni–Pelikánová (Brno) hovořila ve svém příspěvku *Zapewnianie*

„białych plam“ w recepcji literatury polskiej w Czechach o v naší zemi málo známém básnickém, dramatickém a filozofickém díle Karola Wojtyły, současného papeže Jana Pavla II., Jasna Hloušková (Praha) se pokusila zmapovat pronikání polské literatury na náš knižní trh v poznámkách nazvaných *90. léta v zrcadle českých překladů z polštiny*. Jerzy Jarzębski (Krakov) se zaměřil nad počiny polských prozaiků v posledním desetiletí v úvaze *Polska proza ostatniej dekady*, Wojciech Baluch (Krakov) se zaměřil na polskou teatrologii daného období a Marie Sobotková (Olomouc) vrátila debatu do obecnější roviny v příspěvku nazvaném *Procesy zachodzące w sferze językowej literatury polskiej końca 90 lat*.